

مَنْ خَلَقَ الكَونَ؟ وَمَنْ خَلَقَنِي؟ وَلِمَاذَا؟ | دندي | Dɛndi

Mɛi yá nà Anduniya hàliita ?
Mɛi yá nà hɛ̄i bɔ̀ŋɔ̄ hàliita ?
Ifɔ gànna ?

اللَّجْنَةُ العِلْمِيَّةُ
بِرِئَاسَةِ الشُّؤُونِ الدِّينِيَّةِ بِالمَسْجِدِ الحَرَامِ وَالمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ

ⓒ جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات ، ١٤٤٨هـ

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات
من خلق الكون؟ ومن خلقني؟ ولماذا؟ - دندي. / جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات - ط١. .- الرياض ، ١٤٤٨هـ
٣٣ ص ؛ ..سم

رقم الإيداع: ١٤٤٨/٣٧٥
ردمك: ٩٧٨-٦٠٣-٥١٧-٣٤٩-٠

مَنْ خَلَقَ الكَونَ؟ وَمَنْ خَلَقَنِي؟ وَلِمَاذَا؟

Mɛi yá nà Anduniya hàliita? Mɛi yá nà hɛ̄i bɔ̀ŋɔ̄ hàliita ? Ifɔ gànna ?

اللَّجْنَةُ العِلْمِيَّةُ

بِرِئَاسَةِ الشُّؤُونِ الدِّينِيَّةِ بِالمَسْجِدِ الحَرَامِ وَالمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ

بِسْمِ اللهِ الرَّحمَنِ الرَّحِيمِ

Mɛi yá nà Anduniya hàliita? Mɛi yá nà hēi bɔ̀ŋɔ̄ hàliita ? Ifɔ gànna ?

Beiyo ŋmɛnɛ Igbɛ ká ă latìyo nna Àdiini Sénni tɛyo Bɔ̀nŋɔ̀tèrɛ Kăba Jìnjire nna Andebi Jìnjire ŋmɛnɛ

Áyara hēi a gono hini deidei bɔnŋɔ̀ ?

Mɛi yá nà samayo hàliita nna gannā nna hàikáayo ǹ gono ǹ kuna ză hàliita bèerì bèerìyo káayo ǹ su gu ǹ bei ka kɔɔli ?

Mɛi yá nà siriya cirici wɔ̀ ká à bòoriyoo jaasayo koo kùbeyo tɛ sama nna gannā kuna ?

Mɛi yá nà bɔ̀rɔ hàliita ka yēi ka à gòmìnì mãyo nna diyayo nna laakali, ka yēi ka nam à gonna beiyo duuri nna cimiyo beiyo ŋmɛnɛ yiiko ?

Mɛi yá sinti ka gbei cirici wɔ̀ tɛ nna Gonìntàtèrɛ n gáa dɔbuyo kuna , ka n foto tɛ ka n foto di yassi boriyanī ?

N mà nùura yéeti hàliita hùndèkòniyo ga nna ká ǹ bara dimi ŋmàanī ŋmàanī koo bara mɔ̀ɔ ŋmàanī ŋmàanī , Mɛi yá nà ǹ hàliita Gònìntàtèrɛ bɔnŋɔ̀ nna hɔnnɛyo zakāyo káayo ǹ sinna tikì ?

Mɛtɛ Anduniya bèerì wɔ̆ tɛ koo gonoyo koo siriyayo nna sariyayo káayo ǹ gu à (dìrau) sasawaniyo deidei sasawaniyo cirici jiiri jiiri tùutuumyo káayo ň bisa kuna ?

Mɛi yá nà siriyayo káayo ǹ dira nna Anduniya wɔ kulu jìsi (hunayo nna buyo, hùndèkòniyo ŋmɛnɛ cèrɛ hɛi hɛiyo, ciini nna zaari, hàyàyo sáayo bèrɛ bɛrɛyo, ka kpee hari à mɛɛ) ?

Áyara Anduniya wɔ nà à bɔŋɔ̄ hàliita nɔ ? Dě à kà nɔ̀ zǎ zam ka gono kuna? Dě à de kà ka gono nɔ̀ jirise bɔ̀nŋɔ̀ ? Irikpɛ Ká Ǎ Beeriyo cì :

﴿أَمْ خُلِقُواْ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ ٱلْخَٰلِقُونَ ۝٣٥ أَمْ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ۝٣٦﴾

﴿Áyara ǹ nà ǹ hàliita nɔ̀ ká à na bara Hàlìitàkpɛ fɔ gono ǹ sɛ ? Dě du ka nŋayo yǎ bara ǹ bɔ̀ŋɔ̄ɔyo hàlìitàkpɛɛyo ? 35

Dě binɛ nŋayo yá nà samayo nna gannā hàliita? Nŋa di kulu nàm , ǹ de bara ká ǹ suu naanɛ (cimmanīyo ŋmɛnɛ) nɔ̀ 36﴾ [At-Tuur : 35 - 36].

Dě iri na iri bɔ̀ŋɔ̄ɔyo hàliita, nŋa à suu tɛ̀ à 'n bara ká iri hunu kitɛ nɔ̀ zǎ kɔ̀ɔnu kuna aw jirise bɔ̀nŋɔ̀, dě ya nɔ̀ ni, cimi ká sika si à kuna nɔ̀ : ká anduniya wɔ̀ himā à 'n bara ká à gonna Hàlìitàkpɛ Bèerì fɔ nɔ̀ , Yiikokpɛ ; domi à suu tɛ̀ à 'n bara anduniya wɔ̀ nà à bɔ̀ŋɔ̄ hàliita ! aw à 'n hunu kitɛ zǎ zam ka gono kuna ! aw binɛ à 'n bara à kà nɔ̀ jirise bɔ̀nŋɔ̀ !

Ifɔ gànna nɔ̀ bɔ̀rɔ̌ cimi nɔ hàifɔyo káayo à suu diya ǹla gonoyo sɛ ? Sàsàwànì : (beiyo, nna lǎakali, nna hunde, nna hunde ŋmɛnɛ hàifɔ mãyo, nna bāayo), à na ci ká ǎ diya ǹ ŋmɛnɛ sědayo gànna ba ? Ka à bara ya ni, ifɔ gànna nɔ̀ bɔ̀rɔ̌ anduniya bèeri wɔ̀

Hàlìitàkpɛ Gonoyo kakāu, à dù koo diya À hàliitayo, nna À gbeiyo, nna À sisibi mãyo ŋmɛnɛ sědayo ?!

Bɔ̀rɔ̀ làakàlìntɛ fɔ suu tùtu ǹ mà cì à sɛ : fū wɔ̀ kà nɔ̀ ka na bara ká bɔ̀rɔ̀ fɔ yá nà à cini ! aw binɛ ǹ mà cì à sɛ : zam ka gono (kɔ̀ɔnu) yá nam fū wɔ̀ gono ! Dě ya nɔ̀, mɛtɛ bɔ̀rɔ̀ fɔyoo tɛ koo warka ă cì : anduniya bèerì wɔ̀ kà nɔ̀ ka na bara ză Hàlìitàkpɛ fɔ dɔ cimmanī ?! Mɛtɛ làakàlìntɛ ba tɛ ka tùtu ǹ mà cì à sɛ : anduniya siriya cirici sàwàntɛ wɔ̀ kà nɔ̀ jirise bɔ̀nŋɔ ?

Hàiyo wɔ̀ kulu gu iri tɔyani cìnɛ̀ gùrè fɔ ga nɔ̀, nŋa nɔ̀ ká anduniya wɔ̀ gonna Nɔrukpɛ Bèeri, Yiikokpɛ, à hài kulu Bèrɛ̀ Bèrɛ̀kpɛ , nna kpɛɛnɛ ká Kpei Di Fɔlɔnku yá hìmāayo nna ǹ mà bɔ̀ɔta ŋmaa À sɛ, ya nɔ̀ hɛaika kulu sɛ ň bɔ̀ɔta ŋmaa À Kpèitɛ̀rɛ baasi, bɔ̀ɔta ŋmaayo di bara kɔ̀ɔnu nɔ̀, nŋa kpɛɛ di suu hìmāayo nna ǹ mà à bɔ̀ɔta .

Nɔrukpɛ nɔ̀ Hàlìitàkpɛ Bèeri

Nɔrukpɛ, Hàlìitàkpɛ Gùrè fɔ yá gono, Nŋa yá bara Mɛ̀ikpɛ, hài kulu Bèrɛ̀ Bèrɛ̀kpɛ, Arziki Nɔ̀ɔkpɛ Ká Nŋa yá hunanī koo wi. Nŋa yá nà gannā hàliita ka à baananī ka nam hunayoo tɛ À hàliitayo sɛ à bɔ̀nŋɔ̀. Nŋa yă nà bɔ̀nŋɔ̀dɔɔyo nna hàliita bèeri bèeriyo káayo ǹ gono ǹ kuna hàliita, ka siriyanī cirici wɔ̀ ká à gu À Kpèitɛ̀rɛ Jirima nna À Bayo ciba dam weenu nna hàndu nna ciini nna zaari kuna.

Nŋa nɔ̀ Warka À nà hewu baananī iri sɛ, hewu ká dě à si hunayo suu tɛ̀, Nŋa yă cìnjiyo zumani kìtɛ iri

sɛ, nŋa À nà tèekuyo nna isāyo baananī iri sɛ, Nŋa yă bara ká À gu iri ŋmaaranī ko gu iri cɛrima sáa ká iri gono iri nyāyo gundeyo kuna ka sinna gaabi fɔ̀, Nŋa yă binɛɛ kpiri diranī iri gaayo lenŋiyo kuna ză iri hɛiyo hāri iri buyo.

Kpei Di Ká À bara Nɔrukpɛ, Hàlìitàkpɛ, Arziki Gòmìnìkpɛ nɔ̀ Irikpɛ Kpei Ká Ă Gɛiyo koo Beeriyo .

Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾﴾

«Cimi, noo Nɔrukpɛ nɔ̀ Irikpɛ Ká À nà bɔ̀nŋɔ̀dɔɔyo nna gannā hàliita jìbìrì idu bìnnī ka dù ka Tɛkɛ ka Beeri Gado Bèeri (Al'Archi) ga, Nŋa yă ciini nna zaari daabu nna cèrɛ ǹ dù koo cèrɛ cèeji kariga karigayo bɔ̀nŋɔ̀, nŋa À nà weenu nna hàndu nna hàndòoriyayo hàliita ka nam ň bàanīyo koo gonoyo À fòoro bɔ̀nŋɔ̀. Nŋa À Fɔlɔnku ŋmɛnɛ nɔ̀ hàliitayo nna fòoroyo kulu, Nŋa nɔ̀ Kpei Ká À ŋmɛnɛ àlheeri mutu koo bayo , Nŋa nɔ̀ hàliita kulu Nɔrukpɛ 54» [Al-A'araaf : 54] .

Irikpɛ yă bara hài kulu ká à gono gonoyo kuna Nɔrukpɛ nna ǹ Hàlìitàkpɛ ză hài ká irĭ hɔnnɛ nna hài ká iri suu hɔnnɛ, À bàasi hài kulu bara hàliita nɔ̀ À hàliitayo kuna, nŋa À Fɔlɔnku yă hìmāayo ǹ mà

bɔ̀ɔta ŋmaa À sɛ, ka suu bɔ̀ɔta ŋmaa bɔrɔ̀ fɔ ŋmāanī sɛ koo margu nna Àla . Wece si À Sɛ À Mèiyo kuna dě binɛ À hàliitayo kuna dě binɛ À bèrɛ bèrɛyo kuna dě binɛ bɔ̀ɔta ŋmaayo À Sɛ kuna .

Dě mɛɛkakaw kuna iri ba dàm ká irikpɛ ŋmaanìyo fɔyo gono nna Irikpɛ Ká À Jirimaa Bayo koo Kùbeyo dà gonoyo dom ba sarā nɔ̀; domi à suu tɛ̀ irikpɛ hinka mó gonoyo ŋmɛnɛ àlămari bɛrɛ bɛrɛ wakati gure fɔ kuna, Irikpɛ Ká Ă Beeriyo c̀ :

﴿لَوۡ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا...﴾

﴿Dě irikpɛ fɔyo dom gono bɔ̀nŋɔ̀dɔ nna ganna kuna Irikpɛ Kpei Bèeri bàasì dà ǹ dom ba sarā nɔ̀ (1)....﴾[1] [Al-Anbiyá'i : 22] .

Nɔrukpɛ Hàlìitàkpɛ ŋmɛnɛ Zěm Zěmyo :

Nɔrukpɛ Di Ká Ă Gɛiyo gonna Māa Hɛ̀nnɔ Káayo ǹ suu tɛ̀ kabuyo, nŋa À gonna Zěmyo tùutuuma Bèerìntɛyo Jìrìmàntɛyo Káayo ǹ gu À Tɔyo ka Kùbe ciba. À Kpèitèrɛ Māayo di kuna nɔ̀ : "Al-Khaaliq" (Hàlìitàpkɛ) nna "Allaahu" (Irikpɛ) ká hài ká ň nufi nna àla nɔ̀ : Warka bìnèyoo bāa Àla ko gu À jirimanī ko gu À bayani ko hamburu Àla ko gu À kàmuna ká À Fɔlɔnku yă hìmāayo nna nna ǹ mà bɔ̀ɔta mŋaa À sɛ́, À sinna wece. Māayo di kuna nɔ̀ "Al-Hayyu" (Warka Ă Hunayo), nna "Al-Kayyuumu" (Warka Ă Kɛiyo nna À Bɔ̀ŋɔ̄ɔ ko gu À hàliitayo kèyyani) nna

[1] bɔ̀nŋɔ̀dɔ nna ganna di

"Ar-Rahiim" (Warka À Sisibii fisɔuyo nna àlsilàama hɛ̀nnɔyo), nna "Ar-Razzaaq" (Warka Ă hàliitayo nɔ hài ká ň huna nnā), nna "Al-Kariimu"(Àlheiri nna Jirima nna Gòminī tùutuumakpɛ) , Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì àl-Kùrani Jìrìmàntɛ kuna :

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ٢٥٥﴾

Irikpɛ nɔ̀ Kpei Ká irikpɛ fɔ si ká à hìma ǹ mà bɔɔta fàassede Nŋa, Kpei Ká Ă hunayoo Ká Ă kɛ̄iyo nna À Bɔŋɔɔ koo hàliita kulu kɛ̄iyanīyo , dùsum su gu À zà bère jìbìrì, À mŋɛnɛ nɔ̀ hài Ká à gono bɔ̀nŋɔ dɔyo kuna nna hài ká à gono gannā kuna, mɛi yá ba hini ka à hànsinɛ fàaba ka À dɔ dě à nà ci nna À tùtuyo ! À gu À hàliitayo ŋmɛnɛ hài káayo ǹ tɛ̀ ka bisa bei nna ǹ ŋmɛnɛ hài káayo ň kà tɛ̀yo , ǹ dù ka na bara ká ň hàifɔ bei À hài kulu ká Ă bei kuna fàase hài ká À bāa (ǹ mà bei) , À Tìtà ba ka hɛ̄i ka bisa bɔnŋɔ dɔɔyo nna gannā, (nna à ya nɔ̀) ǹ cɛrimayo suu timyo ka binɛ ka suu gaabuyo À Sɛ , Nŋa nɔ̀ Kpei Ká Ă Beeriyo Ká

Ă Bayo ka Bara Jirima Bèerikpɛ. 255 [Suratu Al-Bakara : 255] .

Nŋa Irikpɛ Kpei Bèeri cí :

﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ٢ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ٣ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا

﴿أَحَدٌ ۝١﴾

﴿Cì : Irikpɛ Di Nŋa nɔ̀ Irikpɛ Ká À bara nɔ̀ À Bɔ́nŋɔ̄fɔ 1

Irikpɛ Ká hàliita kuluu nufi nna à bùkaata biyayo cèejiyo 2

À na hɛi, ǹ binɛ ná À hɛi 3

hàifɔ binɛ na bara À cinɛ 4﴾ [Al-Ikhlaasu : 1-4].

Irikpɛ Di Ká À Sɛ nɔ̀ ǹ bɔ̀ɔta ŋmaa gu À Bɔŋɔɔ zěmyo nɔ̀ nna zěmyo káayo ǹ tɔyo koo kùbeyo

À ŋmɛnɛ zěmyo di kuna nɔ̀ : Nŋa nɔ̀ Kpei Ká ǹ bāa koo beerani ko jirimani koo hamburu ko kàmuna koo tamtɛrɛ ŋmaa À Sɛ nna cimi, À bàasi hài kulu bara hàliitàntɛ nɔ̀, ká ǹ tɛ̀kɛ gbei tɛyo, fòoròntɛ, lìizàayàntɛ.

À zěmyo di kuna nɔ̀ ká Nŋa nɔ̀ Warka Ă Hunayo koo Kɛiyo nna À Bɔ̀ŋɔ̄ɔ koo Hàliita kulu kɛiyanī , dě ya hùndèkònī kulu ká à gono gonoyo kuna Irikpɛ yá nà à hunanī ka kana àla ză zam ka gono kuna, nŋa Nŋa yă kùlaayo nna àla nna à gonoyo nna à hunayo hàyà nna hàika ă tɔ àla kulu. Ká à bara ya ni, Irikpɛɛ Dii hunayo nó ya ka su ba bu, nŋa à suu tɛ̀ À 'n beeni, Ă kɛiyo nna À Bɔŋɔɔ nɔ̀ ka bara hàliitayo kulu Kɛ̀iyànìkpɛ nŋa À suu jìbìrì, dùsum mosom su gu À zà bèr jìbìrì .

À zěmyo di kuna nɔ̀ ká Nŋa nɔ̀ Bèikpɛ Ká hàifɔ suu tukuyo À Sɛ ganna kuna bère sama kuna .

À zěmyo di kuna nɔ̀ ká Nŋa nɔ̀ Mãakpɛ Dìyàkpɛ Ká Ă mãa hài kulu koo diya hàliita fɔ kulu, Ă bei wisi wisi ká ă tɛ kùsùmayo kuna nna hàika jènnèyoo tukuyo , hàifɔ suu tukuyo À sɛ ganna kuna bère sama kuna.

À zěmyo di kuna nɔ̀ ká Nŋa nɔ̀ Warka Ă hini , Ká hàifɔ su gu À mɔnŋɔyani , hàifɔ binɛ suu hàika À bāa yèeti , Ă tɛ hàika Ă bāa nɔ̀ koo honŋu hàika Ă bāa, Nŋa yă jinànī koo zinkiranī, Nŋa yă gonna Lasabu Hènnɔ Tɔntɛ Kubèntɛ.

À zěmyo di kuna nɔ̀ ká Nŋa nɔ̀ Hàlìitàkpɛ, hunàyo hàyà Nɔ̀ɔkpɛ, àlămariyo Bɛ̀rɛ̀ Bɛ̀rɛ̀kpɛ Ká À nà hàliita kulu hàliita ka à hài kulu siriyanī , hàliita kulu gono À yiiko nna À liizaaya cìre nɔ̀.

À zěmyo di kuna nɔ̀ ká Nŋa nɔ̀ Warka Ă tutu bɔrɔ̀ fɔ kulu ká à gono màsu nna sènnɛ kuna sɛ, koo binɛ bibikpɛ ká ă fàaba céeji kulu fàaba, koo binɛ sari kulu hiibanī , hàliita kulu bara ká dě à kam binɛ bibi fɔ kuna aw masu fɔ kuna À dɔ nɔ̀ ă zulu ka yēi tilasi bɔ̀nŋɔ̀ .

Bɔ̀ɔtayo suu tɛ̀ fàase Irikpɛ Ká Ă Beeriyo Sɛ, Nŋa nɔ̀ Kpei Ká Ă Tɔyo koo Kùbeyo, Ká À Fɔlɔnku yă hìmayo nna bɔ̀ɔtayo di nŋa hàifɔ ŋmáani suu hìmāayo nnā, ya nɔ̀ hài kulu ká ǹ bɔ̀ɔta ka À nàm bara hàika ň bɔ̀ɔta kɔɔnu bɔnŋɔ nɔ̀ nŋa à bara hartàntɛ nɔ̀ ká à gono buyo nna beeniyo mɛ .

Irikpɛ Ká Ă Gɛiyo nà iri gòmini lăakaliyo ká ň dū koo hàifɔ bei À Kpèitɛ̀rɛ Bayo nna À Jirima senni

kuna, nŋa À nà hàlìitàtèrɛ hènnɔ fɔ dèɛsɛ iri gaayo kuna, hàlìitàtèrɛ hènnɔ fɔ ká ă bāa alheiri koo kàbiya cùuta, koo nàssu koo lăakali karani dě à huro nna Irikpɛ hàliita kulu Nɔrukpɛ. hàlìitàtèrɛ dii cìba À Kpèitɛrɛ Tɔyo ka Kube ga nɔ̀, ka yēi koo cìba ká à suu tè ǹ mà À zém nna hartayo, Gɛiyoo tabbatayo À Ga.

À suu hìmāayo nna làakàlìntɛ à 'n bɔ̀ɔta mŋaa faasé Warka Ă kùbeyo sɛ, tɔ̀ nŋa mɛtɛ nɔ̀ ă bɔ̀ɔta ŋmaa hàliita fɔ zaŋa à tàka kà ă hartayo aw ka hartayoo bìsayo àla !

À suu tè warka sɛ ň tàmtèrɛ ŋmáa mà bara bɔ̀rɔ dě binɛ toolu dě binɛ túuri dě binɛ hundèkòni fɔ !

Irikpɛ gono À samayo bɔnŋɔ̀ nɔ̀ koo Beeriyo koo Tɛ̀kɛyo À Gado Bèeri (Al-Archi) bɔ̀nŋɔ̀, koo fefèiyo koo ŋmàanɛɛyo nna À hàliitayo. À Bɔ̀ŋɔ̄ Kùsŭm si À hàliitayo kuna, À hàliitayo bɔ̀ŋɔ̄ kùsŭm hàifɔ si À Bɔ̀ŋɔ̄ Kùsŭm kuna. À suu huro ka binɛ ka suu ci gá À hàliitayo hàifɔ kuna .

Irikpɛ Di, hàifɔ na bara À Tàka, Nŋa binɛ nɔ̀ Warka Ă mãa koo diyā, À sinna cinɛ, Nŋa yă wàdaatayo ka suu bá hàifɔ bùkaata À hàliitayo dɔ, À suu ŋmă, À suu jìbìri, Nŋa yă Bayo koo bara Jirima Bèerikpɛ ká À suu tè Á 'n gonna wei dě binɛ kōo; ká à bara ya ni, Hàlìitàkpɛ gonna Zěm Zěmyo Beeri Jìrìmàntɛyo nɔ̀ ya , nŋa à suu tè bùkaata dě binɛ hartayo mà bara À Zěmyo.

Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُواْ لَهُۥٓۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُواْ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُواْ لَهُۥۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ٧٣ مَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ٧٤﴾

«Noo boroo, ǹ nà sàsàwànì tɛ̀ noo sɛ, wà hanŋa feeri ka mãa àla : warkaayo sɛ noo bɔ̀ɔta ŋmáa ka Irikpɛ nàm di suu hini ka hamini hàliita bá ǹ nà cɛ̀rɛ kùmma à gànna, bá hamini dí nà hàifɔ kɔm ǹ ga ǹ suu hini ka ǹ bɔ̀ŋɔ̄ɔyo fàaba ka tà ǹ ga, zǎ tooluyo di nna hamini di kulu bara mɔ̀nŋɔ̀ntɛ̀yo nɔ̀ .

Ǹ ná Irikpɛ bayani ka À jirimanī À Bayo nna À Jirima zaka (ká à hìmayo nnā)(1), lalle Irikpɛ nɔ̀ Gàabìkɔ̀nī Bɔ̀ɔyàkpɛ 74».[1] [Al-Hajj : 73-74] .

Ifɔ gànna nɔ̀ Hàlìitàkpɛ Bèeri Jìrìmàntɛ Di nà iri háliita ? Nŋa ifɔ Ă bāa nna iriyo ?

Aayala lăakàlìntɛ ba tutu ká Irikpɛ nà hàliitayo wɔ̀ kulu hàliita nɔ̀ ká à nà bara guuri fɔ bɔnŋɔ̀ ? Aayala Irikpɛ À nà hàliitayo di hàliita nɔ̀ hɔ̀ɔrɛ bɔ̀nŋɔ , beesinka Nŋa yǎ Mutu ka bara Gòni ka bara Bèiyo kulu Tìkìkpɛ ?

Aayara lăakàlìntɛ̀ hɛ̀nnɔ ba tutu ká Warka À nà iri hàliita ka nàm iri hàlita wɔ̀ yási mutu koo sawayo koo bòoriyo ka jàasa, nŋa À nà hàika à gono samayo nna ganna kuna baananī iri sɛ, à kuluyo wɔ̀ mà bara À nà iri hàliita nɔ̀ ká à na bara nna guuri fɔ dě binɛ à 'n bara À mà iri nàm ka ná hãyo káayo ǹ mutu ko gu

[1] ka sìima nna ká ň haifɔ ŋmàaniyo bɔ̀ɔta ka Irikpɛ nàm.

iri kɔtɔyo tutu iri sɛ, zàŋa : Ifɔ gànna nɔ̀ iri gono nɛ̌ dɔ (Anduniya wɔ̀ kuna) ? Ifɔ yǎ gono buyo banna ? Ifɔ nɔ̀ ǹ guuri nna iri hàliitayo ?

Aayara lǎakali hènnɔ ba tutu ká hanŋa cenìyo su ba gono tìkì dàarìikpɛ sɛ ihènnɔ banayo mà gono ihènnɔ tɛ̀ɛkpɛ sɛ ?

Irikpɛ Ká Ǎ Gɛiyo cì :

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴿١١٥﴾﴾

«Dě ya noo tàma ká Iri de nà noo hàliita hɔ̀ɔrɛ kɔ̀ɔnu bɔ̀nŋɔ nɔ̀, nna ká ǹ su ba noo yèeti kitɛ Iri dɔ (no buyo banna) 115 ?» [Al-Muuminuun : 115] .

Haika à bara deidei nɔ̀ ká Irikpɛ nà dìyàyo dɔ̀ntɔ kìtɛ domi iri 'n dùwa ka hàika gànna iri gono bei , nŋa À nà iri cìba yási ká iri ba À bɔ̀ɔta koo màanì nna Àla, nna hàika Ǎ bāa nna iriyo ! nna mɛtɛ yási iri ba tɛ ka duwa À yarda g, nŋa À nà iri beiyanī iri yēiyo dɔ buyo banna .

Nŋa Irikpɛ nà dìyàyo dɔ̀ntɔ kìtɛ ǹ mà iri beiyanī ká Irikpɛ Fɔlɔnku yáa hìmāayo ǹ bɔ̀ɔtayo À sɛ, iri 'n yēi ka bei mɛtɛ yási iri bó gu À bɔ̀ɔta, ǹ mà yēi ka iri beiyanī À fòoroyo nna À hònŋɛɛyo, kaa yēi ka iri beiyanī tàbiya hènnɔyo káayo dě iri nà ǹ kɔtɔ iri hunayo ba bòori àlheiriyo nna àlbarkayo mà à faafu.

Irikpɛ binɛ nà dìyà tùutuuma dɔ̀ntɔ kìtɛ zàŋa : (Nuuh, Ibrahiim, Muusá nna ISSA) ka ǹ tɛ̀ɛmàko nna muujizayo káayo ǹ cìbayo ká cimi nɔ̀ ǹ tɛ nŋa lalle ǹ bara dɔ̀ntɔ̀ntɛyo nɔ̀ zǎ Irikpɛ Ká Ǎ Gɛiyo dɔ,

nŋa ǹ kɔ̀kɔ̀rɔ̀ yǎ du ka bara Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī).

Lalle dìyàyo di kulu nà iri nɔ làabaari làabaari nɔyo gɛiyàntɛ kulu tìkì ká hunayo wɔ̀ (anduniya kuna) bara zarabani nɔ̀, hunayo bɔ̀ŋɔ̄ bɔ̀ŋɔ̄ cɛ̀rɛ ba gono nɔ̀ buyo banna (laahara kuna).

Nna ká àljanna gono àlsìlaama hènnɔyo sɛ nŋayo káayo ǹ nà Irikpɛ bɔ̀ɔta À Fɔlɔnku Ká wece si À Sɛ, ka cimi nɔ dìyàyo kulu sɛ, nna ká nìnɛ̀ gono ká Irikpɛ nà à sɔ̀ɔru gùtùruyo (ceferiyo) sɛ nŋayo káayo ǹ nà irikpɛ ŋmàanì fɔyo bɔ̀ɔta ka margu nna Irikpɛ aw binɛ ǹ ci ceferiyo Irikpɛ dìyàyo kuná àfɔ sɛ .

Irikpɛ Ká Ă Beeriyo è :

﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ إِمَّا يَأۡتِيَنَّكُمۡ رُسُلٞ مِّنكُمۡ يَقُصُّونَ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِي فَمَنِ ٱتَّقَىٰ وَأَصۡلَحَ فَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ٣٥ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱسۡتَكۡبَرُواْ عَنۡهَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ٣٦﴾

«Noo Aadama kōoyo dě dìyàyo kà noo sɛ ză noo kuna nna koo À ŋmɛnɛ Aayayo cou noo sɛ, saa di warka à hamburu (Irikpɛ) ka gbei bòriyanī hàifɔ hamburuyo su ba gono ǹ sɛ laahara ya nɔ̀ ǹ su ba binɛ̀ bibi tɛ (hàifɔ ká à bìsa bɔ̀nŋɔ̀) 35

Warkáayo nŋayo nà Iri aayayo kakāw ka jirimankɛi tɛ̀ nna ǹla coroo di nìnɛ̀ boroo nɔ̀ ya ǹ bó gɔ̀ngɔ̀rɔ̀yo à kuna 36» [Al-Aaraaf : 35-36] .

Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ وَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ

تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَإِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ شُهَدَآءَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا۟ وَلَن تَفْعَلُوا۟ فَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ كُلَّمَا رُزِقُوا۟ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقًا قَالُوا۟ هَٰذَا ٱلَّذِى رُزِقْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَأُتُوا۟ بِهِۦ مُتَشَٰبِهًا ۖ وَلَهُمْ فِيهَآ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَهُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥﴾

«Noo boroo wà bɔɔta ŋmáa noo Nɔrukpɛ sɛ Kpei Ká À nà noo hàliita nna warkaayo ǹ jina ka kà noo sɛ , domi wà tɔ Irikpɛ hàmbùre gá 21

Kpei Ká À nà gannā ci dàariji noo sɛ ka sama ci à sɛ làasì ka à ciniyo kùbeyoo jaasayo, nŋa À nà cinji zumanī zǎ bɔ̀nŋɔ̀ dɔ ka tuuri hinzeyo kàa nna cinji hari di domi ǹ mà bara hunayo hàya noo sɛ , à sɛɛ gànna wà suu wece tɛ Irikpɛ sɛ ka du koo bei (ká À bara À Fɔlɔnku nɔ̀) 22

Dě noo gono sika kuna nna hàika Iri zumanī Iri tăm (Muhammadu) sɛ nɔ̀, tɔ̀ wà kana suura gùre fɔ zaŋa à tàka, saadi wà noo séeda kàakpɛɛyo cɛ kitɛ Irikpɛ bàasì, dě noo bara cìmìtèeriyo .

Dě noo nà tɛ ya , noo binɛ mosom su ba hini ka tɛ ya nɔ̀ , À sɛ gànna wà hamburu nìnè ká à kubaniyo hàyà nɔ̀ boroo nna tonniyo, ǹ dù ka à sɔ̀ɔru cefriyo sɛ nɔ̀ 24

N mà warkáayo coroo nà cimi nɔ ka gbei

hɛ̀nnɔyo tɛ nɔ làabaari kàanɔ ká àljannayo káayo isayoo zùru ǹ cìreyo gono ǹ sɛ (laahara). (Ǹ kuna) ba sāafɔ ǹ nà ǹ nɔ ǹ ŋmɛnɛ tǔuri hinzeyo kuna àfɔ se ǹ mà cì : warka ǹ dom jina ka iri nɔ nɔ̀ ya, ǹ dù ka kàna ǹ sɛ àla nɔ̀ nŋa ă hìmāayo nna sìntè ŋmɛnɛ di. Àljanayo di kuna ǹ gonna wèi gɛ̀iyaǹtɛyo , ǹ mà yēi koo gɔ̀ngɔ̀rɔ̀yo koo gonoyo ǹ kuna .

[Al-Baqarah : 21-25] .

Ifɔ gànna nɔ̀ dìyàyo hɛi ba ka bara ŋmàanì ŋmàanì ?

Cimi nɔ̀ ká Irikpɛ nà À dìyàyo dɔ̀ntɔ zàmāayo ga, zàmāa (àl-ummah) fɔ si fàase à bara ká Irikpɛ nà dìyà samma ǹ ga, domi à mà ǹ cɛ ka kpee nnā bɔ̀ɔta ŋmáayo ǹ Nɔrukpɛ sɛ ga, ka À Fòoroyo nna À Honŋɛɛyo tɔyanī ǹ ga, nŋa ǹ kulu ŋmɛnɛ cɛyo di guuri bara nɔ̀ : tàmtɛ̀rɛ̄ ŋmằayo Irikpɛ Yiiko Kulu nna Jirima Bèerikpɛ Fɔlɔnku Sɛ. Baa saafɔ binɛ zamāa bá ifɔ di sinti koo fòoroyo ǹ mà Irikpɛ ci À fɔ ká ǹ dìyà kà nnā ǹ sɛ nàm aw koo gu à mɛɛranī, se Irikpɛ mà dìyà fɔ ŋmàanī sàmma ka à tɛ̀kɛ à mà ǹ dìrau hìnsa ka boroo yēeti hàliitàtɛ̀rɛ dèidèintɛ bɔnŋɔ nna Irikpɛ ciyo Àfɔ nna À ganayo,

Hali Irikpɛ nà dìyàyo di bɔnŋɔ̀ wi nna Andébi Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī), nŋa ká à kà nna àdiini kùbèntɛ nna Chariya gɔ̀ngɔ̀rɔ̀ntɛ ká à bɔrɔ̀ kulu marguyo hali cìyámā kɛiyo hɛnɛ, sàriya di ká à nà sàriya káayo ǹ jina kulu kubanī ká ǹ tuusu, nŋa Iri Nɔrukpɛ Jirima

Bèerikpɛ Ká Ă Beeriyo dù ka cīnnì ka gono nna gɔ̀ngɔ̀rɔ̀yo hali ciyáma kɛiyo hɛnɛ jìsi ka à tabbatanī àdiini wɔ̀ sɛ.

Bɔ̀rɔ̀ fɔ suu bara ciminɔ̀ɔkpɛ faasede à nà cimi nɔ dìyàyo di kulu sè.

Irikpɛ yă nà dìyàyo di kulu samma , ka À hàliitayo kulu fòoro nna ǹ ganayo, warka à ci ceferi ǹ kuna àfɔ̀ ŋmɛnɛ dìyàtɛrɛ sɛ, à ci ceferi ǹ kulu sɛ nɔ̀ ya. À gànna tàali fɔ sí ká à bayo bìsa bɔ̀rɔ mà Irikpɛ dìyàtèrɛ yèeti ka honŋu à ganayo, dĕ ya Al-Janna huroyo mà dù ka tē se nna cimi nɔyo dìyàyo di kulu sè.

Ká à ci ya ni, hàika à bara tilasì bɔ̀rɔ̀ fɔ kulu ga záamani wɔ̀ kuna nɔ̀ à 'n cimi nɔ Irikpɛ Sɛ nna Irikpɛ dìyàyo kulu sɛ, ka cimi nɔ hanu kɔ̀kɔ̀rɔ̀ sɛ, zàŋa ya binɛ suu tɛ̀ faase à 'n cimi nɔ dìyàyo dí kɔ̀kɔ̀rɔ̀ nna ǹ mèɛwì Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yéennī) sɛ ka à gana, dìyà ká Irikpɛ nà à tèɛmako nna munjiza gɔ̀ngɔ̀rɔ̀ntɛ ká nŋa nɔ̀ àl-kùrani jìrìmàntɛ ká Irikpɛ nà à cɛrmayo ŋmɛnɛ àlkawali zàa hali À 'n ganna nna hàika à gono à bɔ̀nŋɔ tubi ŋmăa (ciyámā kɛiyo hɛnɛ) .

Irikpɛ cì àl-kùrani jìrìmàntɛ kuna ká warka à honŋu cimi nɔyo dìyà bá ifɔ di sɛ À Kpèitɛrɛ dìyàyo kuna à kpɛ di bara ceferi Irikpɛ sɛ nɔ̀ ya ka yēi ka bara À ŋmɛnɛ dìyàtèrɛ kàkàwkpɛ , Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤۡمِنُ بِبَعۡضٖ وَنَكۡفُرُ بِبَعۡضٖ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيۡنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ١٥٠ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗاۚ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا١٥١﴾

«Warkáayo ǹ gu Irikpɛ nna Adìyàyo guturu koo bāa ǹ mà fefei dàm Irikpɛ nna À dìyàyo binni koo cì irii cimi nɔ dìyàyo di kuna àfɔyo sɛ kó gu ǹ kuna àfɔyo guturansi nŋa ǹ bāa ǹ mà hìnì fɔ ŋmàanì zà (ceferìtèrɛ nna ciminɔyo binni koo tàmaayo ká nŋa di yá ba ǹ yeenanī) 150 .

Còroo di cèferi bɔŋɔ̄ bɔŋɔ̄ɔyo nɔ̀ ya, Iri binɛ nà àzaaba wàlànkànsìntɛ sɔ̀ɔru ceferiyo sɛ 151 » [Annisaai : 150-151] .

À gànna nɔ̀ iriyo àlssìlaamayo irǐ cimi nɔ Irikpɛ sɛ nna hanu kɔ̀kɔ̀rɔ̀ sɛ - zàŋa ká Irikpɛ fòoro - nŋa irǐ cimi nɔ dìyàyo kulu sɛ nna Tilayo kulu káayo ǹ jina (ka zummu kìtɛ zâ Irikpɛ dɔ), Irikpɛ Ká Ǎ Beeriyo cì:

﴿ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ٢٨٥﴾

«Irikpɛ Dìyà (Muhammadu ,Irikpɛ ŋmɛnɛ Fǒyo nna À Saabuyo nna À Yeenanīyo mà tɔ à ga) nà cimi nɔ hàika ǹ zumani à sɛ zǎ Irikpɛ dɔ, nna àlsìlaama hènnɔyo bɔŋɔɔyo, ǹ kuna bá mɛi nà cimi nɔ Irikpɛ sɛ nna À Màlàaikayo sɛ nna À Tilayo sɛ nna À Dìyàyo sɛ. Iri suu fèfèi dàm (ǹ kuna) àfɔ nna à hànsinɛ

dìyàyo binni, nŋa ǹ cì : iri mãa ka gana . N mà iri kɔɔsu, iri Nɔrukpɛ, N dɔ nɔ yēiyo dɔ gono 285» [Al-Bakarah : 285] .

Ifɔ ǎ cɛ àl-kùranī jìrìmàntɛ ?

Àl-kùranī jìrìmàntɛ nɔ̀ Irikpɛ Ká Ă Beeiyo ŋmɛnɛ Mɛɛcìnè nna À dìyàtɛ̀rɛ ká À nà à zumanī dìyàyo kɔ̀kɔ̀rɔ̀ Muhammadu sɛ, nŋa yă binɛ bara mùnjizayo kuna warka à bayoo bìsayo ká ă cibayo Andébi Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī) ŋmɛnɛ àndèbitɛrɛ cimi ga, kpĕnɛ Àl-kùranī jìrìmàntɛ di yă bara cimi à hukumusiyo kuna koo bara cimi à làabàariyo kuna,

Nŋa Irikpɛ nà saara ŋmaarɛ tàngàri cìfɔyo ga ká cèeji ǹ mà kàna bá àl-kùranī di ŋmɛnɛ suura fɔ tìkì tàkā , nŋa ǹ mɔ̀nŋɔ̀ zàŋa ya tɛyo ; hàika ă cì bayo gànna nna kà hàika à gono à kunaa hài kulu ká ă làtìyo nna bɔ̀rɔ anduniya nna laahara hunayo senni kuna marguyo, nŋa à kuna àlămari cimi ŋmɛnɛyo káayo ǹ làtìyo nna cimi nɔyo káayo cimi nɔyo ǹ sɛ bara tilasì kulu yēi ka gono,

Zàŋa ká à kuna fòoroyo gono nna honŋɛɛyo káayo à bara tilasì bɔ̀rɔ mó dìra ǹ bɔ̀nŋɔ nŋa nna à Nɔrukpɛ bìnni senni kuna, dĕ binè nŋa nna à bɔ̀ŋɔ̄ bìnni senni kuna, dĕ bìnɛ nŋa nna hàliita cìnniyo bìnni senni kuna, à kuluyo wɔ̀ dù ka gono à kuna nɔ̀ nna mɔɔ yási ciricī ká à bara cìnè ŋmáaniyo nna cìnè kpàarē tɛyo dɔ kàmmɛ ŋmɛnɛ .

Nŋa à yēi koo dàliili tùutuuma marguyo zǎ

lăakali hènnɔ ŋmɛnɛyo nna àlămari cimi ŋmɛnɛ káayo ǹ bara beiyo dɔ kàmmɛ ŋmɛnɛyo káayo ň cìbayo ká tila wɔ̀ suu tɛ̀ à 'n bara bɔ̀rɔ ŋmɛnɛ tɛyo kuna, àmma à de bara nɔ̀ bòroo Nɔrukpɛ Ká Ă Gɛiyo Kó Beeriyo Mɛɛcìnɛ̀ .

Ifɔ nɔ̀ Àlsìlàamàtɛ̀rɛ ?

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ nɔ̀ bɔ̀ŋɔ̄ cɛɛnanīyo nna bɔ̀ŋɔ̄ baananīyo kulu Irikpɛ Ká Ă Beeriyo sɛ À ciyo À Fɔ bɔnŋɔ , nna bɔ̀ŋɔ̄ kùsŭm nɔyo À sɛ À gànayo bɔ̀nŋɔ̀, nna gbei tɛyo nna À sariya yardayo nna tayo bɔ̀nŋɔ̀, nna hài kulu ká ň bɔ̀ɔta Irikpɛ bàasi gutuluyo .

Irikpɛ binɛ nà Dìyàyo dɔ̀ntɔ nna dìyàtɛ̀rɛ gùre fɔ ká nŋa nɔ̀ : cɛyo koo kpee nnā Irikpɛ bɔ̀ɔtayo ga À fɔlɔnku Ká À sinna wece, nna hài kulu ká ň bɔ̀ɔta Irikpɛ báasi gutulùyo .

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ binɛ bara andebiyo kulu ŋmɛnɛ àdiini nɔ̀, ǹ kulu ŋmɛnɛ cɛyo bara nɔ̀ àfɔ nŋa ǹ ŋmɛnɛ sàriayo dù ka bara ŋmàanī ŋmàanī. Hɔ̃̄yo binɛ ká kuna iri gono, Àlsìlaamayo fɔlɔnku yă àdiini deidei ŋmɛnɛ ká andebiyo kulu kà nnā kɔtɔyo, nŋa Àlsìlàamàtɛ̀rɛ ŋmɛnɛ dìyàtɛ̀rɛ yă bara cimi zaamani wɔ̀ kuna, nŋa nŋa yă bara dìyàtɛ̀rɛ mɛ̀ɛwì ká á gono bòroo sɛ zăˊ Irikpɛ dɔ .

Ká à bara ya ni , Kpei Ká À nà Ibraahiima nna Muusa nna Iisa (fɔ̃yo hènnɔ mà tɔ ǹ ga) dɔ̀ntɔ , Kpei Di yáa nà Dìyàyo mɛ̀ɛwì Muhammadu bɔ̀ŋɔ̄ dɔ̀ntɔ kìtɛ (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka á saabuu ka à yeenanī) , nŋa lalle Àlsìlàamàtɛ̀rɛ ŋmɛnɛ sàriya dù ka kà nɔ̀

koo bara sàriyo káayo ǹ jina à sɛ tùusùkpɛ .

Cimi, àdiiniyo kulu káayo bòroo bɔɔta ŋmǎ nnā hɔ̃ɔyo wɔ̀ kuna - Àlsìlàamàtɛ̀rɛ báasi - àdiiniyo nɔ̀ káayo ǹ bara bòroo tɛyo , dě binɛ ǹ dom bara Irikpɛ ŋmɛnɛyo nŋa bòroo nà kàmmè damu ǹ kuna ka hɔ̀ɔrɛ̀ nnā, nŋa ǹ bɛ̀rɛ ka ci hàifɔ ká à margu ka bìrìji nna fǎji nna gbei kɔ̀ɔnu kɔ̀ɔnuyo káayo ǹ tɛ̀kɛ tɛ̀kɛyo cɛ̀rɛ ga nna jenni jenniyo nna bòroo ŋmɛnɛ koookariyo .

Àlsìlaamayo ŋmɛnɛ àdiini cɛ̀rɛ yàa bara àdiini fɔlɔnku ká ǎ gɛiyo ka suu bɛ̀rɛ, zàŋa ká ǹ ŋmɛnɛ bɔ̀ɔta ŋmáayo gbeiyo káayo ǹ gu Irikpɛ bɔ̀ɔta nnā bara nɔ̀ àfɔ, ǹ kuluyo yǎ binɛ jingari gu (5) jingari , ko gu ǹ nɔ̀ruyo ŋmɛnɛ zàkāa kǎ , koo mɛɛhaw hàndu haw. N mà yēi ka nùura yèeti ǹ Tila nyá ká nŋa nɔ̀ àl-kùranī jìrìmàntɛ ga (ǹ bà diya ká) à bara nɔ̀ àfɔ kpaarayo kulu kuna . Irikpɛ Ká Ǎ Beeriyo ci :

﴿...ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ فَمَنِ ٱضۡطُرَّ فِي مَخۡمَصَةٍ غَيۡرَ مُتَجَانِفٖ لِّإِثۡمٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ﴾

«Hɔ̃ɔ hanu wɔ̀ nɔ̀ À nà noo ŋmɛnɛ àdiini kubanī noo sɛ, ka À ŋmɛnɛ alheiri funtanī noo sɛ, ka yarda nna Àlsìlàamàtɛ̀rɛ mà bara noo sɛ àdiini, noo kuna warka hɛ̀ɛrɛ mayo sáabu nà à tɔyanī mɛ̀ɛmùnà bùko ŋmǎayo ga tilasì bɔ̀nŋɔ à dù ka na bara ǎ bāa tàali gbei tɛyo zàŋa ya tɛyo kuna , à sinna tàali (à mà à ŋmǎ) , domi Irikpɛ bara tàali Kɔ̀ɔsùkpɛ nɔ̀ Sisibi Màakpɛ.» [Al-Maaida : 3].

Nŋa Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cí àl-kùranī kuna kpɛ̆nɛ :

﴿قُلۡ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ عَلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ عَلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ٨٤ وَمَن يَبۡتَغِ غَيۡرَ ٱلۡإِسۡلَٰمِ دِينٗا فَلَن يُقۡبَلَ مِنۡهُ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٨٥﴾

«Cì : iri nà cimi nɔ Irikpɛ sɛ nna hàika ǹ zumani (àl-kùranī) kìtɛ iri sɛ nna hàika ka ǹ zùmani Ibraahima sɛ nna Ismaaiilu nna Ishàaka nna Yaakuuba Yaakuuba kōoyo nna hàika (tila) ká ǹ kàna Muusa nna Iisa nna Andebi cìnniyo sɛ zǎ ǹ Nɔrukpɛ dɔ. Iri suu fèfèi dam ǹ kuna àfɔ nna à hànsìnɛ̀ bìnni, iri de gu iri bɔ̀ŋɔ̄oyo nɔyo koo gu iri bɔ̀ŋɔ̄oyo baananīyo Irikpɛ sɛ nɔ̀ 84

Warka binɛ à gu Irikpɛ ganā nna àdiini fɔ ká à nà bara Àlsìlàamàtèrɛ, ǹ suu tà à sɛ , Hanu Kɔ̀kɔ̀rɔ̀ kuna binɛ à bó gono gbei kɔ̀ɔnukpɛɛyo kuna nɔ̀ 85» . [Aali-Imraan : 84-85] .

Dě ya Àlsìlàamàtèrɛ ŋmɛnɛ àdiini bara hìnì sìrìyàntɛ ká ă hunayo kulu marguyo, koo sawayo nna hàlìitàtèrɛ sìntè nna lăakali hènnɔ, nŋa bìnɛ̀ dèidèintɛ àlàafìàntɛyo gu à tàyo, Hàlìitàkpɛ Bèeri Jirima Bèerikpɛ yă nà à ci sariya À hàliitayo sɛ, nŋa à bara nɔ̀ àlheiri nna bɔnkaani bòroo sɛ Anduniya nna Laahara kuna ŋmɛnɛ àdiini , à suu dimi fɔ fisau ka dimi fɔ nàm, bère gaa kuuru kàma fɔ ka gaa

kuuru kàmà fɔ nàm, à kuna bòroo bara nɔ̀ àfɔ koo sawayo nna cɛ̀rɛ. Àlsìlàamàtɛ̀rɛ di kuna bɔ̀rɔ̀ fɔ suu fisauyo koo bìsayo à hànsìnè fàase nna à gbei hɛ̀nnɔ zakā.

Irikpɛ Ká À Beeriyo cì :

﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾

«Warka à nà gbei hɛ̀nnɔ fɔ tɛ, hàrùbɔ̀rɔ̀ dɛ̌ binɛ wèibɔ̀rɔ̀, ka dù ká bara cìmìnɔ̀ɔri, Iri ba à hunanī hunaniyo hɛ̀nnɔ, ka yēi ka ǹ nɔ ǹ gbeiyo ŋmɛnɛ bànā à 'n bòori ka bisa hàika ǹ dom gono koo tɛ (Anduniya kuna) 97» [An-Nahali : 97].

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ bara bɔnkaani hini nɔ̀

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ bara Andebiyo kulu ŋmɛnɛ àdiini nɔ̀ , nŋa yǎ binɛ bara Irikpɛ ŋmɛnɛ àdiini kâ À fisau bɔ̀rɔ̀ kulu sɛ, à binɛ na bara àdiini ká ǎ fisauyo nna Làarubuyo tìkì .

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ yǎ bara bɔnkaani hini cimi ŋmɛnɛ Anduniya kuna, ka yēi ka bara hunayo hɛ̀nnɔ kàanɔ gɔ̀ngɔ̀rɔ̀ntɛ ŋmɛnɛ Làahara kuna .

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ yǎ bara àdiini gùre fɔ ká ǎ tutu hǔnde nna gaa bimbiri bùkaatayo sɛ, nna bɔ̀rɔ̀tɛ̀rɛ ŋmɛnɛ nàwiyayo kulu beenaniyo sɛ, Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿قَالَ ٱهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًۢا ۖ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا

وَنَحۡشُرُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَعۡمَىٰ ١٢٤﴾

«Irikpɛ cì (Andébi Aadama nna à wèi Hawaau sè) : Wà zùmmu, noo bɔrɔ hinka wɔ (nna Ibiliisu) kulu , ză àljanna kuna (ka kpee ganna bɔnŋɔ) , noo bara cèrɛ sɛ ibɛrèyo nɔ ya, àmma dě siriya nna kpàarɛ fɔ kà noo sɛ ză A Dɔ , warka à nà A siriya nna A kpàarē di gana su ba dɛrɛ hìnì à binɛ su ba ci bɔnŋɔ futukpɛ 123

Warka nŋa nà banna bɛrɛ A Tila (ká à bó hɔnŋɔ nnā) sɛ ba gonna hunayo masùntɛ , ciyámā kɛiyo hɛnɛ Iri 'n dù ka à turanī à mŏ bara dànā 124 » [Taahaa : 123-124].

Hànfàani fɔ àlsìlàamaa duwa Anduniya nna Làahara kuna ?

Àlsìlàamàtèrɛ gonna hànfàani bèeri jirimàntɛyo , ǹ kuna nɔ :

- Bàa nna jirima dŭri Anduniya kuna ká bɔrɔ bó bara Irikpɛ sɛ tăm gànna , dě bɔrɔ binɛ na bara Irikpɛ sɛ tăm ă bara tăm bìnè bā nna sèitam nna kɔdĕi sɛ nɔ.

- Bàa dŭri nna ká Irikpɛ ba à kɔɔsu Hanu Kɔ̀kɔ̀rɔ̀ kuna, À Kpèitèrɛ yarda mà tɔ à ga, Irikpɛ mà yēi ka à dàmu Àljannā à 'n dùwaa bàa nna Irikpɛ yarda nna hunayo hènnɔ gɔngɔ̀rɔ̀ntɛ , nna ká bɔrɔ̀ ba yèenā nìnè ŋmɛnɛ àzaaba ga .

- Hànfàaniyo di kuna nɔ ká ciyámā kɛiyo hɛnɛ (laahara) ciminɔ̀ɔkpɛ bó gono nɔ nna Andébiyo nna

cimìtèeriyo nna warkáayo ǹ bu honŋu gãnyi nna bɔ̀rɔ̀ hènnɔyo, ifɔ kàanɛ̄ yǎ dù ka tɔ gɔ̀rɔ̀kàsìnèyo wɔ̀ ! warka binɛ à na cimi nɔ nŋa bó gono nɔ̀ nna tooluyo nna bɔ̀rɔ̀ làalɔyo nna tàali tèɛkpɛɛyo nna barna tèɛkpɛɛyo.

- Warkáayo Irikpɛ ba ǹ dàmu Àljanna , ǹ bó hunayo nɔ̀ hunayo hènnɔ kàanɔ gɔ̀gɔ̀rɔ̀ntɛ kuna ká à sinna buyo dě binɛ zɛŋɛi dě binɛ doori dě binɛ zèenɛ̀ dě binɛ binɛ̀ bibi , Irikpɛ mŏ hàikáayo ň̌ bāa kulu tɛ ǹ sɛ, warkáayo nŋayo ba huro nìnɛ̀ bó gono nɔ̀ àzaaba gɔ̀ngɔ̀rɔ̀ntɛ ká à suu kanti kuna .

- Àljanna di kuna kàanɛɛyo káayo mɔɔ na taba ká diya gono, hanŋa fɔ binɛ na taba ka mãa ǹla, ǹ binɛ mosom ná taba kà bá bɔ̀rɔ̀ fɔ làsabu kuna, zaŋa ya ŋmɛnɛ cimmani hàyàyo kuna nɔ̀ Irikpɛ Ká Ǎ Beeriyo ŋmɛnɛ cìyo :

﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾

«Warka à nà gbei hènnɔ fɔ tɛ, hàrùbɔ̀rɔ̀ dě binɛ wèibɔ̀rɔ̀, ka dù ká bara cìmìnɔ̀ɔri, Iri ba à hunanī hunaniyo hènnɔ, ka yēi ka ǹ nɔ ǹ gbeiyo ŋmɛnɛ bànā à 'n bòori ka bisa hàika ǹ dom gono koo tɛ (Anduniya kuna) 97» [An-Nahali : 97].

Nŋ Irikpɛ Ká Ǎ Beeriyo cì :

﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾﴾

«Hŭndē fɔ suu bei binɛ̀ kaaani hàyà ka ǹ siriyanī

ka tuku ǹ (ciminɔ̀ɔkpɛɛyo) sɛ ká à bara gbei (hɛ̀nnɔyo) káayo) ǹ dom gono Anduniya kuna koo tɛ ŋmɛnɛ bànā 17» [Al-Sajda : 17].

Hàsaara fɔ yǎ gono warka à nà bara àlsìlaama sɛ ?

Bɔ̀rɔ̀ɔ zām beiyo ká à bayo nna à jirimaa bìsayo (beiyo kulu) nŋa nɔ̀ Irikpɛ beiyo , à ba yēi ka zāmu ciminɔyo Irikpɛ sɛ ká ă bɔ̀rɔ gomini lǎakali kaniyo Anduniya kuna nna hunayo hɛ̀nnɔ gɔ̀ngɔ̀rɔ̀ntɛ Laahara kuna .

Bɔ̀rɔ ba zām ciminɔyo Tila ká à bayoo bìsayo (tilayo kulu) ká Irikpɛ zumanī bòroo sɛ sɛ nna à ganayo .

À ba zām ciminɔyo Andebi bèeri bèeri jìrìmàntɛyo sɛ zaŋa ká à ba zām gonoyo nna ǹla Àljanna kuna ciyámā kɛiyo hɛnɛ, ka dù ka ba bara sètamyo nna gbei làalɔtɛ̀ɛkpɛɛyo nna tooluyo sɛ gɔ̀rɔ̀kàsìnɛ̀ nìnɛ̀ fū kuna, fū di nna gɔrɔkasinɛ di binɛ mutu ka mɛɛri !

Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿قُلۡ إِنَّ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمۡ وَأَهۡلِيهِمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡخُسۡرَانُ ٱلۡمُبِينُ ١٥ لَهُم مِّن فَوۡقِهِمۡ ظُلَلٞ مِّنَ ٱلنَّارِ وَمِن تَحۡتِهِمۡ ظُلَلٞۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ ٱللَّهُ بِهِۦ عِبَادَهُۥۚ يَٰعِبَادِ فَٱتَّقُونِ١٦﴾

«Cì : wà bei ká hàsàaràntɛ bɔŋɔ̄ bɔŋɔ̄ɔyo nɔ̀ warkáayo ǹ ci kɔɔnuyo ka zāmu ǹ bɔŋɔ̄ɔyo nna ǹ bòroo ciyáma kɛiyo hɛnɛ, zaŋa ya yá binɛ bara

hàsàara bàtùmè kpàarɛ ŋmɛnɛ 15

Nìnè làmmà làmmàntɛyoo gono ǹ sɛ ǹ bɔ̀nŋɔ̀dɔɔ nna ǹ ganna ganna kàmmɛyo, hàika Irikpɛ gu À tămyo hamburanī nnā nɔ̀ ya, à sɛ gànna noo A tamyo wà hamburu Hɛi 16» [Az-Zumaru : 15-16].

À sɛ gànna warka à bāa yèenaayo làahara kuna à bara à ga tilasì à 'n bara àlsìlàama ka bara Irikpɛ gànàkpɛ dèndènìkpɛ nna À dìyà (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī).

Cimiyo káayo Andebiyo nna Dìyàyo kulu nà mɛɛfɔ tè ǹ bɔ̀nŋɔ nɔ̀ ká Laahara kuna bɔ̀rɔ̀ fɔ su ba yèena fàasse àlsìlàamayo káayo nna cimi nɔ Irikpɛ sɛ Kpei Ká Ă Beeriyo, ka na wece bá àfɔ tɛ À sɛ bɔ̀ɔta ŋmaayo À sɛ kuna , ka yēi ka cimi nɔ Andebiyo nna Dìyàyo kulu sɛ. Dě ya Dìyàyo gànàkpɛɛyo kulu káayo ǹ bara ǹ sɛ ciminɔ̀ɔriyo ǹ cìmmànìkpɛɛyo ba huro Àljanna nɔ̀ ya, ka yèena nìnè ga .

Warkáayo ǹ dom gono Andebi Muusa záamani ka cimi nɔ à sɛ ka à cìba cibayo gana ǹ kuluyo di bara àlsìlaamayo nna cimìnɔ̀ɔriyo nna bɔ̀rɔ̀ hènnɔyo nɔ̀ ya, amā Irikpɛ ŋmɛnɛ Andébi Iisa dɔ̀ntɔyo bannā à ci tilasì Muusa gànàkpɛɛyo ga ǹ mà cimi nɔ Iisa sɛ ka à gana ,

Warkáayo ǹ nà cimi nɔ Iisa sɛ còroo di àlsìlaamayo nna bɔrɔ hènnɔyo nɔ̀ ya, warka cèrɛ à honŋu cimi nɔyo Iisa sɛ ka cì : a ba cìnnì ka gono Andébi Muusa ŋmɛnɛ àdiini bɔ̀nŋɔ̀ nɔ̀ , cèrèkpɛɛ di

na bara cimi nɔ̀ɔkpɛ nɔ̀ ya; domi à honŋu cimi nɔyo Andébi fɔ ká Irikpɛ nà à dɔ̀ntɔ sɛ.

Ya nɔ̀ Irikpɛ ŋmɛnɛ dìyàyo kɔkɔ̀rɔ̀ Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī) dɔ̀ntɔyo banna, à cì tilasì bɔ̀rɔ̀ kulu ga ǹ mà cimi nɔ à sɛ. Irikpɛ Di yá nà Muusa nna Iisa dɔ̀ntɔ, Nŋa yǎ yàara ka dìyàyo mɛ̀ɛwì Muhammadu dɔ̀ntɔ , à sɛ warka à ci Muhammadu dìyàtɛ̀rɛ sɛ gùtùlu ka cì : à ba cìnnì koo gono Muusa dě binɛ Iisa ganayo bɔ̀nŋɔ̀ nɔ̀ , à kpɛɛ di nà bara cimi nɔ̀ɔkpɛ nɔ̀ ya .

À binɛ suu tɔ bɔ̀rɔ mó cì ká à gu àlsìlaamayo jirimanī, zaŋa ká à suu tɔ à yèenaayo làahara kuna sɛ à mǒ mɔ̀nŋɔ̀ntɛyo salàa ko gu ǹ tɛ̀ɛmako . Haika à de bara nɔ̀ ká à suu tɛ̀ se à 'n bara cimi nɔ̀ɔkpɛ Irikpɛ sɛ nna À Tilayo nna À Dìyàyo nna Hànu Kɔ̀kɔ̀rɔ̀ sɛ; Irikpɛ mà dù ka nŋayo di tà à sɛ ! À gànna tàali fɔ si ká ă bayo ka tɔ wece tɛyo Irikpɛ sɛ nna Irikpɛ gutulùyo nna Dìyàtɛ̀rɛ ká Irikpɛ nà à zumanī zām ka tā de binɛ À Kpèitɛ̀rɛ dìyàyo kɔ̀kɔ̀rɔ̀ Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī) ŋmɛnɛ dìyàtɛ̀rɛ honŋūyo .

Ká à bara ya ni, Yahuudiyo nna Nasaarayo nna bɔ̀rɔ̀ fɔ ŋmàanīyo káayo ǹ mãa Irikpɛ dìyà Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī) dìyàtɛ̀rɛ ka dù ka honŋū cimi nɔyo à sɛ ka honŋū huroyo Àlsìlàamàtɛ̀rɛ ŋmɛnɛ àdiini kuna, ǹ ba gono nìnɛ̀ fū kuna nɔ̀ koo gɔ̀ngɔ̀royo à kuna saa kulu, Irikpɛ ŋmɛnɛ sàriya ka À tɛ nɔ̀ ya , à nà bara

bòroo kuna bɔ̀rɔ̀ fɔ ŋmɛnɛ sari tɛyo , Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ وَٱلۡمُشۡرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمۡ شَرُّ ٱلۡبَرِيَّةِ ٦﴾

«Warkáayo ǹ ci cefèriyo , ză tilakpɛɛyo nna wecetèɛkpɛɛyo Irikpɛ sɛ kuna , ǹ kpee koo gono jahannama nìnè kuna koo gɔ̀ngɔ̀rɔ̀yo à kuna, nŋayo yá bara hàliitayo kuna ilàalɔyo 6 » [Al-bayyina : 6].

Dě ya ká dìyàtèrɛ kɔ̀kɔ̀rɔ̀ zùmmu bòroo sɛ ză Irikpɛ dɔ, à ci tilasì bɔ̀rɔ̀ kulu ká à ba mãa Àlsìlàamàtèrɛ senni ka ba mãa dìyà kɔ̀kɔ̀rɔ̀ Muhammadu (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī) senni ga à 'n cimi nɔ à sɛ ka à sàriya gana ka dìyà di gana à fòoroyo nna à honŋɛyo kuna, nŋa di gànna warka à ba mãa dìyàtèrɛ kɔ̀kɔ̀rɔ̀ wɔ̀ senni ka ba honŋū àla, Irikpɛ su ba hàifɔ tā à sɛ, À de ba à nɔ àzaaba nɔ̀ Laahara kuna.

Cìnèyo wɔ̀ cimmanīyo hàyàyo kuna nɔ̀ Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cíyo :

﴿وَمَن يَبۡتَغِ غَيۡرَ ٱلۡإِسۡلَٰمِ دِينٗا فَلَن يُقۡبَلَ مِنۡهُ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٨٥﴾

«Warka à gu Irikpɛ gana nna àdiini fɔ ká à na bara Àlsìlàamàtèrɛ ǹ suu tà à sɛ , làahara kuna à 'n dù koo gono hàsàaràntɛyo kuna 85»

[Aal-Imrana : 85].

Nŋa Irikpɛ Ká Ă Beeriyo cì :

﴿قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ كَلِمَةٖ سَوَآءِۭ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمۡ أَلَّا نَعۡبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا

نُشۡرِكَ بِهِۦ شَيۡـٔٗا وَلَا يَتَّخِذَ بَعۡضُنَا بَعۡضًا أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُولُواْ ٱشۡهَدُواْ بِأَنَّا مُسۡلِمُونَ٦٤﴾

«Cì : Noo Tilakpɛɛyo wà kà mɛɛcìnè fɔ ká à bara deidei koo sawayo iriyo nna nooyo bìnni dɔ : iri ’n suu bɔ̀ɔta ŋmă fàase Irikpɛ sɛ, iri 'n suu wece bá àfɔ tɛ À sɛ, iri 'n suu cèrɛ zā iri kɔ̀nù kɔ̀nu koo cèrɛ ci irikpɛɛyo ka Irikpɛ (Allaah) nàm . sá di dě ǹ nà banna bɛrɛ , wà cì ǹ sɛ : wà sěda ká iriyo gu iri bɔ̀ŋɔ̄ɔyo nɔyo Irikpɛ Ká Ă Beeriyo sɛ 64 »

[Aal-Imrani : 64].

Ifɔ yă tilasìyo àlsìlaama ga ?

Cimi nɔyo ziigo idū wɔ̀ sè yă bara tilasì àlsìlaama ga :

1- Cimi nɔyo Irikpɛ Ká Ă Beeriyo sɛ, nna ká Nŋa nɔ̀ Hàlìitàkpɛ, hunàyo hàyà (arziki) Gòmìnìkpɛ, hunayo Bɛ̀rɛ̀ Bɛ̀rɛ̀kpɛ, Mɛ̀ikpɛ, hàifɔ nà bara zàŋa À Tàka , À sinna wèi bèle kōo, nna ká À Fɔlɔnku yă hìmāayo nna bɔ̀ɔta ŋmăayo à sɛ, nna ká ǹ mà suu bɔ̀ɔta hàifɔ ŋmàanī sɛ koo margu nna Àla , nna ká ǹ mŏ nàanɛyo binɛ kuna ká bɔ̀ɔta ŋmăayo hàifɔ kulu sɛ ka À nàm bara bɔ̀ɔta ŋmăayo kɔ̄ɔnū nɔ̀ .

2- Cimi nɔyo Malaayikayo sɛ ká ǹ bara nɔ̀ Irikpɛ Ká Ă Beeriyo tamyo, À nà ǹ hàliita nɔ̀ nna asike, nŋa À jisi ká ǹ gbeiyo kuna nɔ̀ ǹ mŏ zùmmu nna dìyàtɛrɛ À ŋmɛnɛ Andebiyo sɛ.

3- Cimi nɔyo tilayo kulu ká Irikpɛ nà ǹ zumanī À ŋmɛnɛ Andebiyo sɛ (zàŋa Attaura, nna Injiila - ză ǹ

na kàmmè damu ǹ kuna ka ǹ bèrɛ bɛrɛ jina -), Tilayo di binɛ kɔ̀kɔ̀rɔ̀ nɔ̀ àl-kùranī jìrìmàntɛ.

4- Cimi nɔyo Dìyàyo kulu sɛ zàŋa Nuuhu, nna Ibraahima, nna Muusa, nna Iisa, nna ǹ kɔ̀kɔ̀rɔ̀ Muhammadu, ǹ dù ka bara boroo kuna nɔ̀. Irikpɛ nà ǹ tèɛmako nna dìyàtèrɛ ka séedayo nna màamaaci hàyàyo káayo ǹ gu ǹ cimi tèyo cìba nɔɔnɔ ǹ sɛ .

5- Cimi nɔyo hanu kɔ̀kɔ̀rɔ̀ sɛ sá ká Irikpɛ ba bɔ̀rɔ̀ sìntèyo nna bɔ̀rɔ̀ kɔ̀kɔ̀rɔ̀yo turanī, Irikpɛ mà hukumusi tɛ A hàliitayo bìnni ka cimi nɔ̀ɔkpɛɛyo dam Àljanna, ceferiyo nŋayo nìnè .

Cimi nɔyo hàika Irikpɛ jìsi sɛ, nna ká Irikpɛɛ hài kulu bei, zǎ hàika à tè wakati ká à bisa kuna, nna hàika à ba kǎ tɛ wakati ká ǎ kà kuna , nna ká Irikpɛ nà hài kulu bei ka binɛ ka zàŋa ya hàntum ka yēi ka bāa à tèyo , nŋa À nà hài kulu hàliita .

Nna ká n mà Irikpɛ bɔ̀ɔta nna hàika À jìsi sariya zǎ jingari nna zàkāa kǎyo nna mɛɛhauyo, nna haji tɛyo dě yiiko nna hini gono n sɛ, kpěnɛ à bara à ga tilasì nɔ̀ à mà à ŋmɛnɛ àdiini beiyo cèeji, à ŋmɛnɛ àdiini ká nŋa yǎ bara à bɔnkaani Anduniya kuna nna à yèenaayo Laahara kuna hunù dɔ .

❋❋❋

الفهرس

Mɛi yá nà Anduniya hàliita? Mɛi yá nà hɛ̄i bɔ̀ŋɔ̄ hàliita ? Ifɔ gànna ? 2

Nɔrukpɛ nɔ̀ Hàlìitàkpɛ Bèeri 4

Kpei Di Ká À bara Nɔrukpɛ, Hàlìitàkpɛ, Arziki Gòmìnìkpɛ nɔ̀ Irikpɛ Kpei Ká Ǎ Gɛiyo koo Beeriyo 5

Nɔrukpɛ Hàlìitàkpɛ ŋmɛnɛ Zěm Zěmyo : 6

Irikpɛ Di Ká À Sɛ nɔ̀ ǹ bɔ̀ɔta ŋmaa gu À Bɔŋɔɔ zěmyo nɔ̀ nna zěmyo káayo ǹ tɔyo koo kùbeyo 8

Ifɔ gànna nɔ̀ Hàlìitàkpɛ Bèeri Jìrìmàntɛ Di nà iri háliita ? Nŋa ifɔ Ǎ bāa nna iriyo ? 11

Ifɔ gànna nɔ̀ dìyàyo hɛi ba ka bara ŋmàanì ŋmàanì ? 15

Bɔ̀rɔ̀ fɔ suu bara ciminɔ̀ɔkpɛ faasede à nà cimi nɔ dìyàyo di kulu sɛ̀. 16

Ifɔ ǹ cɛ àl-kùranī jìrìmàntɛ ? 18

Ifɔ nɔ̀ Àlsìlàamàtɛ̀rɛ ? 19

Àlsìlàamàtɛ̀rɛ bara bɔnkaani hini nɔ̀ 22

Hànfàani fɔ̀ àlsìlàamaa duwa Anduniya nna Làahara kuna ? 23

Hàsaara fɔ yǎ gono warka à nà bara àlsìlaama sɛ ? 25

À sɛ gànna warka à bāa yèenaayo làahara kuna à bara à ga tilasì à 'n bara àlsìlàama ka bara Irikpɛ gànàkpɛ dèndènìkpɛ nna À dìyà (Irikpɛ mà à fɔ̃ ka à saabu ka à yeenanī). 26

Ifɔ yǎ tilasìyo àlsìlaama ga ? 29

❋❋❋

ddn443v2.0 - 28/04/2026

رئاسة الشؤون الدينية بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

Message of The Two Holy Mosques

Guidance content for the visitors of the Holy Mosque and the Prophet's Mosque in languages

978-603-517-349-0